

RUS ÇARI I. PAVEL DÖNEMİ OSMANLI-RUS SİYASİ İLİŞKİLERİ VE NAPOLYON'A KARŞI ORTAK MÜCADELE

Serhat KUZUCU*

Özet

Osmanlı Devleti tarih boyunca Rusya ile olan siyasi ilişkilerinin hep bir savaş ve mücadele ortamı içerisinde geçtiği görülmektedir. Özellikle Osmanlı Devleti'nin son üç yüz yılında en çok mücadele ettiği devletlerin başında Rusya gelmektedir. İki devlet arasındaki bu mücadelelerin genel sebebi ise Rusya'nın Osmanlı toprakları üzerindeki tarihi emelleri ve bu doğrultu da yaptığı toprak ihlalleri gelmektedir. Fakat İki devlet arasındaki bu mücadelecı ve gergin ortamın Rus Çarı I. Pavel döneminde (1796-1801) bir nebze de olsa durulduğu görülmektedir. Hatta iki devletin aralarında tarihte ilk defa Napolyon'a karşı bir ittifak antlaşması imzalayarak gerek Akdeniz'de gerekse de Mısır'da Fransızlara karşı ortak mücadele dahi etmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Rusya, Osmanlı, Napolyon, Mısır, Akdeniz

Abstract

It is observed that political relations between the Russian and Ottoman empires were always shaped in warfare conditions and a running battle throughout history. During the last three centuries of the Ottoman Empire, Russia was the primary state and rival, which the empire had to fight and resist. The main reason of this struggle between the two states was the Russian ideas and plans over on the Ottoman lands and accordingly the formers infringements on territorial rights. However, this combative and tense environment died down to some extent in the era of the Russian Czar Pavel I (1796-1801). Moreover, Russia and Ottoman Empire concluded even a treaty of alliance against Napoleon for the first time in the history, and conducted war against France in Egypt and other places in the Mediterranean.

Keywords: Russia, Ottoman Empire, Napoleon, Egypt, Mediterranean.

---

* Yrd. Doç. Dr. Serhat Kuzucu, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, kuzucu@kilis.edu.tr

1. Pavel'in Dış Politikası ve Osmanlı Siyaseti

II. Katerina'nın oğlu olan Pavel annesinin ölümden sonra 1796 yılında 42 yaşında tahta çıkmış ve beş yıl iktidarda kalmıştır (Acar 2004:168; Kurat 1999:294). Onun döneminde Rusya'nın dış politikası ağırlıklı olarak Akdeniz ve Karadeniz bölgesi ile sınırlıdır. Zira annesi Çariçe II. Katerina döneminde uygulanan Osmanlı Devleti karşıtı politika Rusya'ya Karadeniz'in kuzey kısımlarını kazandırmıştı. Bu durum Rus ticaretinin ve ekonomisinin gelişmesine büyük katkı sağladı. Özellikle Yaş Antlaşması sonrası iki devlet arasındaki barış ortamı Rus ekonomisinin gelişmesi açısından çok önemlidir. I. Pavel bu yüzden annesi II. Katerina'nın aksine Osmanlı Devleti ile olan ilişkilerin bir barış ortamında sürdürülmesinden yanaydı. Ona göre Osmanlı Devleti ile koordineli bir şekilde hareket edilirse Rus nüfusu Akdeniz'in doğu kesimlerine kadar taşınabilecekti (Vernadsky 2009: 241).

I. Pavel bu dönemde Avrupa'da meydana gelen siyasi olayları da yakından takip etmekte fakat orda yaşanan meselelere karışmamaktaydı. Hatta Rus tahtına çıktığı ilk yıl Avrupa devletleri ile sulh ve sükûnet içerisinde bulunacağını ilan etmişti. Ancak XIX. Yüzyılın sonunda başlayan ve bir anda Avrupa'yı kasıp kavuran Fransız ihtilali I. Pavel bu siyasetinde değişik yapmasına neden oldu. Rus Çarı ilk başta Fransa'da meydana gelen bu olayları ve Fransızların Avrupalı devletlere karşı kazandığı başarıları Avrupalı monarşist yönetimlerin askeri zafiyetlerinin bir sonucu olarak görmüştü. Fakat General Napolyon Bonopart komutasındaki Fransız kuvvetleri Nisan 1797 tarihinde Venedik'i işgal ederek Akdeniz'de stratejik öneme sahip Ege adaları olan Korfus, Serifos, Santa-Mavra gibi adaları ele geçirmesi, Rusya'da da yakınlar yapmış ve I.Pavel için bir endişe kaynağı haline gelmişti. Artık ona göre kendi müdahalesi olmadan Avrupa'ya istikrarın gelmesi mümkün değildi (Şirokorad 2009: 268).

2. Napolyon Bonopart'ın Mısır'ı İşgali ve Osmanlı-Rus Yakınlaşması

Sultan III. Selim Han Osmanlı tahtına çıktığı dönemde patlak veren Fransız ihtilalini başlarda pek ciddiye almamıştı. Zira bu meseleyi Fransa'nın bir iç harbi olarak görmüş ortaya koyduğu öğretilerin ise doğrudan mutlakiyet rejimi ile yönetilen Avrupalı devletleri ilgilendirdiği düşünmüştü. Bu ihtilalin yıkmak istediği sosyal düzen ise Osmanlı Devleti'nde bulunmadığı kanaatindeydi (Orhan vd 1987: 7).

Osmanlı-Fransız ilişkiler yaşanan bu ihtilal sonra bir süre dostluk içerisinde geçti. Hatta Sultan III. Selim Han'ın Avusturya ile imzalanan Zıştovi (1791) ve Rusya ile imzalanan Yaş (1792) antlaşmaları sonrası ülkede içerisinde Nizam-ı Cedid adı altında başlattığı ıslahatların oluşmasında Fransızların ciddi yardımları dahi oldu.

Ancak uzun yıllar Osmanlı Devleti'nin ayakta kalmasının Fransa'nın çıkarı için gerekli olduğunu düşünen Napolyon, İtalya ordusu başkomutanlığına atandıktan ve Avusturya'ya karşı ciddi zaferler kazandıktan sonra bu

I. Pavel Dönemi Osmanlı- Rus Siyasi İlişkileri

düşüncesini değiştirdi. Ona göre artık Osmanlı Devleti yıkılmanın eşiğindedeydi ve bu saatten sonra Osmanlı'yı savunmak beyhude bir siyasetti. Fransa'nın Akdeniz'deki çıkarları için bir Osmanlı toprağı olan Mısır'ı işgal etmeliydi. Bu düşünceyle Napolyon 1797 yılında İtalyan savaşlarına son veren Kamplo Formiyo Antlaşması'nı imzaladıktan sonra Paris'e döndü. Kendisi gibi Mısır'ın işgal edilmesi fikrini savunan Dışişleri bakanı Talleyra ile anlaşarak Fransız hükümetine bu fikirlerini kabul ettirdi (Karal 1999: 27).

Napolyon Kamplo Formiyo Antlaşması ile Fransa'ya yedi Yunan adası ile Arnavutluk'u kazandırması Osmanlı Devleti ile Fransa'yı sınır komşusu yapmıştı (Gürsel 1968: 67). Osmanlı hükümetinde bu durum haklı olarak endişe yaratmaktaydı. Zira Mora valisinden gelen raporlarda Napolyon'un Yunanlılar arasında milliyetçilik propagandası yapmaya başladığı yönündeydi. Ayrıca Mora Valisi Hasan Paşa, Napolyon'un Girit ve Mora'yı işgal etme niyetinde olduğu yönünde bilgiler vermekteydi. Hatta bu dönemde Rus Çarı I. Pavel yaşanan bu gelişmeleri yakından takip etmekte elçileri kanalıyla Osmanlı Devleti'ni Napolyon'un niyeti konusunda uyarmaktaydı. Sultan III. Selim gelen bu haberlere daha fazla kayıtsız kalmayarak İstanbul'daki Fransız elçisine bu durumu sordurmuştu. Fransız elçisi hükümetinin kesinlikle böyle bir niyeti olmadığını Napolyon'un düşüncelerinin ancak kendisini bağlayacağını belirtmişti (Karal 1999: 27-28).

Elçinin bu sözleri Osmanlı Devleti'ni rahatlatmıştı. Fakat anlaşılın oydu ki elçinin bu sözleri Osmanlı Devleti'ni yanıltmaktan başka bir şey değildi. Zira Napolyon çoktan Fransa hükümetinin onayını almış gerekli hazırlıklara başlamıştı. Napolyon öncelikle İtalyan limanlarında büyük bir donanma meydana getirdiği gibi 35 bin kişilik bir orduda toparlamıştı. Bu askerlerin büyük çoğunluğu ise İtalya zaferinde yer alan tecrübeli askerlerden oluşturmuştu. Mısır seferine büyük önem veren Napolyon gerekli tüm hazırları tamamladıktan sonra 19 Mayıs 1798 tarihinde Toulon Limanı'ndan Mısır'a hareket etti (Armaoğlu 2003: 56).

Napolyon ilk olarak Malta Adası'nı Haziran 1798 tarihinde ele geçirdi (BOA¹. HH². 269/15720-A). Burada fazla vakit kaybetmeden Mısır üzerine hareket edip, 1 Temmuz 1798 tarihinde İskenderiye'ye çıkarma yaparak Mısır'ı işgal etti (BOA. C.H³.15/741). İşgal sonrası bir beyanname yayınlayan Napolyon, maksadının Mısır'daki halka zalimlik eden, Mısır ticaretine zarar veren Kölemenleri cezalandırmaktan olduğunu ve kendisine karşı gelemeyenlerin canlarına ve mallarına dokunulmayacağını duyurdu (BOA. HH. 165/6901).

Osmanlı Sultanı III. Selim, Fransa ile dost geçindikleri bu dönemde Mısır'ın Napolyon tarafından sebepsiz bir şekilde işgali edilmesi haberini alınca derin bir üzüntü yaşadı. Bu durum her ne kadar Osmanlı Devleti'ni doğ-

---

¹ Başbakanlık Osmanlı Arşivi

² Hatt-ı Hümayun Tasnifi

³ Cevdet Hariciye Tasnifi

rudan ilgilendiriyor olsa da, Fransızlar bu şekilde Akdeniz’de güç kazanması bu bölgede siyasi ve ticari çıkarları bulunan İngiltere ve Rusya’yı da tedirgin etti. Özellikle Rusya bu duruma daha fazla seyirci kalamazdı. Çünkü Rus himayesine daha önceden girmiş olan Malta şövalyeleri Fransızların egemenliği altına girmişti. Ayrıca Kamplo Formiyo Antlaşması ile Ege’de bulunan yedi Yunan adasını alan Fransa, buradan Rusların yayılma alanı olarak belirlediği Mora, Arnavutluk ve Balkanlar’da nüfuz edinmeye başlamıştı (Aksan 2007: 229).

3. İki Devlet Arasında Yapılan İttifak Görüşmeleri

Mısır’ın Napolyon tarafından işgali sonrası Sultan III. Selim devletin içinde bulunduğu güçlükleri, ordu ve donanmanın yetersiz durumunun farkındaydı. Fransa’ya karşı yalnız başına mücadele edemeyeceğini kanaatiyle doğrudan savaş ilan etmekten çekinerek, Avrupa’da Fransa’ya karşı müttefikler aramaya başladı.

Bu dönemde Osmanlı Devleti’ne yardım edebilecek iki güçlü devlet vardı. Bunlardan biri İngiltere diğeri ise Rusya’ydı. İngiltere zaten Napolyon Toulon Limanı’nı Mısır’a hareket etmesi üzerine Amiral Nelson idaresinde bir donanmayı Akdeniz’e göndermişti (BOA. HH. 245/13138). Bunlardan Rusya ise Fransa’ya, ihtilaline karşı ilk başta ihtiyatlı yaklaşmışsa da daha sonra karşı bir tavır sergilemeye başlamıştı. Hatta Çarı I. Pavel Fransız ihtilali sonrası tüm Avrupa’da büyük etki yaratan cumhuriyet rejiminden nefret ediyor. Özellikle 1796 yılında Rus tahtına çıktıktan sonra Fransa’ya karşı düşman bir politika izleme yoluna seçerek, Fransa’ya karşı Avrupa oluşan ideolojik harbin bayraktarlığını yapmak istiyordu. Bu çerçevede I. Pavel, Fransa’ya karşı Rusya, İngiltere, Avusturya ve Prusya arasında bir ittifak kurmak istemiş fakat bu amacını o dönemde gerçekleştirememişti (Sosyal 1999: 255-256).

Napolyon’un Mısır’ı işgal etmesinin en büyük siyasi sonuçlarından bir tanesi hiç kuşkusuz Osmanlı Devleti’ni Fransa’nın en büyük düşmanları olan İngiltere ve Rusya yakınlaşması oldu. III. Selim bir yandan Fransa’ya karşı savaş hazırlıkları yaparken bir taraftan da diplomatik yollardan bu iki güçlü devletle ittifak zemini oluşturmaya çalışıyordu. Divanda özellikle Fransız yanlısı olan Sadrazam ve Şeyhülislamın başı çektiği grup, Fransa ile savaşa karşı çıkarken, savaş yanlısı grup ise mutlaka savaş ilanından önce Rusya veya İngiltere ile bir ittifak yapılması gerektiğini beyan etmekteydi (Shaw 2008: 346).

Sultan III. Selim Han, Fransa ile kurduğu iyi ilişkiler döneminde yaşanan bu olayı kabullenemediği gibi Müslüman bir toprağın bu şekilde işgale uğraması Osmanlı halkı üzerinde de derin etkileri olmuştu. Özellikle halk arasında Fransa’ya savaş açılması yönüne tepkiler artmıştı.

Napolyon’un Mısır’ı işgali sonrası Rus Çarı I. Pavel Osmanlı Devleti ile Fransa’ya karşı bir ittifak zemininde buluşmaktan yana tavrını ortaya koymuştu. Hatta Karadeniz’de Sivastopol’de bir donanma dahi hazırlayarak

I. Pavel Dönemi Osmanlı- Rus Siyasi İlişkileri

İstanbul Boğazı önlerine göndermişti. Bu durum üzerine Sultan III. Selim Han divan üyelerinin de görüşlerini aldıktan sonra daha fazla beklemeyerek Fransa'ya Ağustos 1798 tarihinde resmen savaş kararı aldı (BOA. HH. 266/15411). Bu doğrultuda hazırlanan emir yazıları başta Akdeniz'de bulunan Kıbrıs, Mora, Rodos gibi yerlerde görev yapan vali ve sancak beylerine olmak üzere ülke genelindeki diğer devlet idarecilerine gönderildi (BOA. MD⁴. 208:1-10).

III. Selim'in, Fransa'ya savaş kararı Çar I. Pavel tarafından olumlu karşılandı. Rus Çarı hemen devreye girerek Osmanlı Devleti ile bir ittifak oluşturmak için müzakerelere başlanması talimatını verdi. Bu talep Sultan III. Selim tarafından kabul edilerek iki taraf görüşmelere başladı. Bu müzakereler için Osmanlı Devleti adına Reisülküttap Ahmet Atıf Efendi ile İsmet Efendi'yi görevlendirilirken, Rusya adına ise İstanbul elçisi Tamara atandı (BOA. CH.182/9094).

Rus ve Osmanlı heyetleri arasındaki ittifak görüşmeleri hiç zaman kaybedilmeden 1798 yılının Temmuz ayında başladı. Bu müzakereler yaklaşık beş ay sürdü. Bu görüşmeler sonunda iki taraf murahhasları bir antlaşma metninde mutabakat sağlayarak 23 Aralık 1798 tarihinde imza etmişlerdir (Erim 1953: 197).

3.1 1798 İttifak Antlaşması ve Maddeleri

Osmanlı Devleti ile Rusya arasında imzalanan bu ittifak antlaşması biri açık diğeri kapalı iki bölümden oluşmaktaydı. Açık bölümü on dört kapalı yani gizli bölümü ise yirmi üç maddeydi⁵.

Açık bölüm olan on dört madde ise şunlardı (BOA. HH.1351/52808):

1- İki devlet arasında barışın baki olduğu bundan sonra bir tarafın dostuna dost düşmanına düşman olunacağını belirtilerek, her iki devlet birbirlerinin topraklarını düşman bir devlete karşı koruyacaklarını taahhüt ediyorlardı.

2- 10 Ocak 1792 tarihinde iki devlet arasında imzalanan Yaş Antlaşması'nın maddeleri aynen geçerli olacak.

3- Osmanlı Devleti ve Rusya kendi toprak bütünlüklerini tanıyacak ve Rusya Mısır'ın bir Osmanlı toprağı olduğu kabul edecek.

4- İki devlet bir başka devlet ile yapacakları herhangi bir antlaşmada birbirlerinin menfaatlerini gözetecekler.

5- İki devletten birine düşmanca bir saldırı olur ve bu devlet yapılan saldırıyı bertaraf etmek noktasında yetersiz kalır ise bu ittifakı gereğince

---

⁴ Mühimme Defteri

⁵ Bu ittifak antlaşmasının gizli kısmına ait maddelerin tamamını ne yazık ki gerek arşiv vesikalarında gerekse diğer tarihi kaynaklarda tespit edemedik. Sadece "Enver Ziya Karal ve Akdes Nimet Kurat bu antlaşmanın gizli kısmın ait olan beş madde hakkında eserlerinde bilgi vermektedirler. Bu maddeler için bkz. (Karal 1999: 32; Kurat 1990: 46-47).

diğer devlet ya askeri güç ya da nakdi olarak hiç gecikmeden derhal yardımda bulunacak.

6- Aynî veya nakdi olarak yapılacak yardım en geç üç ay içerisinde teslim edilecek. Şayet yardım nakdi yapılacaksa belirlenen bedel savaşın başladığı günden itibaren saldırıya uğrayan devlete taksitler halinde ödenecek.

7- Bir savaş sonunda imzalanacak barış antlaşması her iki devletin müşterek kararı ile olacak. Yardımda bulunan devlete bir gün bir taarruz olur ise diğer devlet aynı hassasiyeti göstererek yardımda bulunacak.

8- İki devlet bir savaş halinde birlikte hareket etmeleri gerektiğinde alacakları tedbirleri birbirleri ile tam olarak paylaşacak ve bu tedbirlerin işleyişini kolaylaştıracaklar. Ayrıca savaşın gidişine veya anlaşma şartlarına dair niyetlerini açıkça ifade ederek birlikte hareket edecekler.

9- Yardımda bulunacak devlet gerekli asker sayısını, uygun olan top ve cephaneleri ile askeri gerecekleri temin edecek. Yardım isteyen devlet ise bu askerin sınırlarına girmesi ile birlikte başta konaklama olmak üzere diğer iâşe ihtiyaçlarını karşılayacak. Bu ordunun ihtiyaçları aynı olarak temin edilemeze belirlenen fiyat üzerinden nakit olarak ödenecek.

10- Yardım için Haliç'e gelen Rus donanmasının bütün ihtiyaçları aynen dokuzuncu madde belirtildiği gibi karşılanacak. Ayrıca bu donanmanın tamir ve tadilat işleri de yine yardım isteyen devlet tarafından hiç bir gecikmeye mahal vermeden yapılacak. Yine bu donanma savaş süresince yardım isteyen devletin limanlarında kışlamak ve tamir işleri için kalabilecek.

11- İttifak yapan bu iki devlet herhangi bir savaş esnasında düşmandan ele geçirileceği ganimeti kendisi alacak.

12- Bu ittifak iki devletin topraklarını genişletmek için değil kendi topraklarını ve halkını dış tehditlerden korumak için yapılmıştır. Ayrıca bu ittifaka katılmaları için Avusturya, İngiltere ve Prusya'da gerek görülürse görüşmeler yapılabilecek.

13- Bu ittifak sekiz sene geçerli olacak. Şayet iki devlet bu süre sonrası isterlerse bu ittifakı yenilemek için yeniden görüşmeler yapacak.

14- Bu ittifak antlaşmasının tasdikname suretleri en geç iki ay içerisinde İstanbul'da mübadele olunacak.

4. Fransa'ya Karşı Yapılan Ortak Mücadele

Osmanlı Devleti, Rusya ile yapmış olduğu bu ittifak antlaşması birlikte toprak bütünlüğünü tehdit eden Fransa'ya karşı Rusya'nın desteğini sağlamış oluyordu. Fakat bu durum iki devletin birbirlerine karşı yıllardır besledikleri düşmanca duyguların yok olduğu anlamına gelmemekteydi. Özellikle Sultan III. Selim Rusya'nın kendilerine karşı gösterdiği bu alakanın bir zaruret neticesi ortaya çıktığını çok iyi bilmekteydi.

Osmanlı Devleti, Rusya ile yapılan bu ittifak antlaşmasının bir benzerini yine aynı zarurettten yani Fransızların durdurulması için İngilizlerde im-

I. Pavel Dönemi Osmanlı- Rus Siyasi İlişkileri

zaladı⁶. Yapılan bu antlaşmalar sonrası Osmanlı ve Rus donanmaları Fransızları yedi Yunan adasında (Korfu, Zenta, Kefalonya, Ayamavra, İtaki Paksu, Çuka vd.) mağlup ettikleri gibi Yanya Mutasarrıfı Tepedelenli Ali Paşa Preveze, Dobniç'e gibi önemli yerleri de ele geçirdi (BOA. CH. 96/4779). Bu zaferler sonrası Fransızlar Kamplo Formiyo Antlaşması ile ele ettikleri yedi Yunan adasından çıkarılmış oldular.

Osmanlı Devleti, müttefik Rus donanması ile Fransızları Akdeniz'de ele geçirdiği adalardan çıkarmak için mücadele ederken bir taraftan da Mısır'ı kurtarmak içinde harekete geçti. Bu çerçevede Sayda Valisi Cezzar Ahmet Paşa, Şam, Trablusşam ve Mısır eyaletleri ve Gazze, Remle ve Mısır havalisi seraskerliğine getirilerek bu bölgeye bir an önce hareket etmesi emredildi (BOA. CA⁷.952/41380). Bu sırada Napolyon ise emrindeki askerlerle birlikte Kahire üzerinden Gazze'yi alarak Filistin'e girmişti. Buradan Suriye içlerine doğru hareket eden Napolyon 12 Mart 1799 tarihinde Yafa'yı aldıktan sonra bölgenin en müstahkem kalesi olan Akka önüne geldi (BOA. HH.163/6788). Napolyon aynı yılın Mayıs ayında kaleyi kuşatma altın aldı (BOA. HH. 163/6777). Fakat Napolyon burada hiç beklemediği bir direnişle karşılaştı. Bu kaleyi savunan Osmanlı Seraskeri Cezzar Ahmet Paşa, Napolyon'u mağlup etmeyi başardığı gibi sekiz bin askerini de yok etti (BOA. HH.156/6519-A). Bu mağlubiyet sonrası Napolyon askeri ile birlikte Yafa ve Gazze şehirlerini üzerinden Kahire'ye çekilmek zorunda kaldı (BOA. HH.154/6483). Fakat Napolyon Mısır'a ulaşır ulaşmaz İskenderiye Seraskeri Mustafa Paşa komutasındaki Osmanlı birliklerinin seksen parça gemi ile Mısır'a ulaşmış olduklarının haberini aldı. Napolyon hemen emrindeki birliklerle Mısır'ın sahil kısmı olan İskenderiye hareket etti. Buraya geldiğinde Mustafa Paşa'nın çoktan Mısır'a çıkarma yaparak Ebuhur bölgesini zapt etmişti. Hatta Mustafa Paşa bu çıkarma sonrası her tarafa duyurular göndererek Mısır halkını Napolyon'a karşı birlikte hareket etmeye çağırıyordu. Özellikle Mısırlı Müslüman halk bu çağırığa uyarak Napolyon'a karşı Mustafa Paşa'nın etrafında toplanmaya başlamıştı. Bu haberi alan Napolyon, Mısır halkının olası isyanından çekinerek hemen Mustafa Paşa komutasındaki birliklerin üzerine harekete geçerek onu mağlup etmeyi başardı. Hatta Mustafa Paşa bu savaşta yaralanarak Fransızlara esir düştü (BOA. HH. 246/13842-A).

Napolyon Bonopart bu zafer sonrası 22-23 Ağustos 1799 Cuma günü dört adet gemi eşliğinde Fransa'ya geri dönmek zorunda kaldı. Bunda Avrupa'da Fransız birliklerinin Avusturya karşı almış olduğu başarısız sonuçlar etkili oldu (Danışmend 1955: 78). Mısır'dan ayrılırken yerine vekil olarak daha önce Yafa işgalini gerçekleştiren, İskenderiye Seraskeri Mustafa

---

⁶ Bu ittifak antlaşmanın tüm maddeleri için bkz. (Muahedat Mecmuası 1294: 262-266).

⁷ Cevdet Askeriye Tasnifi

Paşa esir alan komutan olan General Kleber'i bıraktı (BOA. HH.240/13477; Akçura 1998: 76-77; Shaw 2008: 327).

5. Osmanlı Devleti ile Rusya Arasında İmzalanan Yedi Ada'ya Dair Antlaşma

Osmanlı ve Rus ortak donanmaları tarafından Fransızların işgalinden kurtarılan Yedi adasının yani eski tabiriyle Cezair-i Seba'nın durumu hakkında bir araya gelen iki devlet burada "Yedi Ada Cumhuriyeti" adı altında bir devletin kurulmasına karar verdiler. Bu devletin statüsüne ait şartlar ise Osmanlı Devleti ile Rusya arasında 21 Mart 1800 tarihinde imzalanan antlaşma ile belirlendi (Uzunçarşılıoğlu 1937: 630). Bu antlaşmanın maddeleri ise şunlardır (Erim 1953: 207-210);

1. a) Venedik'e bağlı iken sonradan ayrılan ve Akdeniz'deki Mora ve Arnavutluk yakınlarında yer alan adaların Dubrovnik Cumhuriyeti gibi Osmanlı Devleti'ne bağlanacak ve yerel idareciler tarafından yönetilecek.

b) Bu adaların bütün topraklarında geçerli olmak üzere daha sonra müzakere edildikten belirlenecek imtiyazlar Rusya'nın kefilliği ile uygulanacak.

c) Bu adalar bundan sonra Osmanlı Devleti'nin hâkimiyeti ve himayesinde olacak.

2. a) Birinci madde yer aldığı gibi Mora ve Arnavutluk sahilleri karşısında bulunan Korfa, Kefalonya, Zanta, Ayamavra, İtaki, Paksu, Çuka ve sair küçük veya büyük insanların yaşadığı ve yaşamadığı bu adalara "Cezayir-i Seba" yani "Yedi Ada" Cumhuriyeti adı verilecek.

b) Bu cumhuriyet aynen Dubrovnik Cumhuriyeti'nin Osmanlı Devleti'nden elde ettiği hukuki ve ticari imtiyazlara sahip olacak

c) Osmanlı Devleti ve Rusya bu cumhuriyette uygulanacak yasaları ortak görüşüyle belirlenecek.

3. Bu cumhuriyete tabi halktan Osmanlı Devletinde ikamet veya ticaret yapanlar Yedi Ada Cumhuriyeti'nin konsolosuna veya konsolos vekiline tabi olacaklar ve ticarete Dubrovnik Cumhuriyeti'ne tanınan hakların aynılarına sahip olacaklar.

4. Bu ada cumhuriyeti Osmanlı Devleti'ne üç senede bir 75.000 kuruş cizye vergisi verecek ve ada halkı bu vergi dışında her hangi bir vergiye tabi olmayacak.

5. a) Bu adalarda yer alan kale ve siperler Yedi Ada Cumhuriyetine teslim edilecek,

b) Sefer esnasında kâfi askerleri olmadığı zaman cumhuriyetin rızası alınarak gerek Osmanlı Devleti gerekse Rusya bu kale ve siperlere yeterli miktarda asker yerleştirecek. Sefer sonunda bu askerler adaları terk edecekler.

6. Kurulan bu cumhuriyete tabi tüccarlar Karadeniz'e kendi bayrakları ile serbestçe ticaret yapıp, geliş gidiş yapabilecekler.

7. Yedi Ada Cumhuriyeti tüccarları denizlerde yaptıkları ticaret esnasında sınır oldukları devletlerle yapılan antlaşmaları ihlal etmeyecekler.

I. Pavel Dönemi Osmanlı- Rus Siyasi İlişkileri

Şayet böyle bir şey yaşanır ve sorun çıkar ise İstanbul'da bulunan konsololarına bildirerek oradan gelecek cevaba göre hareket edecekler.

8. Arnavutluk sınırında yer alan ve daha önce Venedik'e bağlı olan Preveze, Parga, Vaniça, Butrento ve bunlara bağlı olan yerlere Osmanlı Devleti'ne bağlanacak. Buranın halkının tümünün Hristiyan olması dolayısıyla ister

9. Sekizinci madde adı geçen yerlerde yapılacak ayınlar Osmanlı güvencesinde olacak ve Hristiyan halkın kiliselerinde tamir ve tadilat yapımlarına izin verilecek.

10. Preveze, Parga, Vaniça, Butrento ve bunlara bağlı olan yerlerde bulunan halktan bu tarihten itibaren iki sene vergi alınmayacak.

11. Daha önce Venedik'e bağlim olup, sonradan ayrılan bu Yedi Ada Cumhuriyeti ve kara tarafında Arnavutluk sınırında yer alan Preveze diğer yerler dair bu antlaşmanın ikinci, beşinci, yedinci ve sekizinci maddelerinin diğer devletler tarafından da tanınması için Rusya gerekli girişimleri yapacak.

12. Bu antlaşma gerek Osmanlı padişahı gerekse Rusya Çarı tarafından tasdik edildikten sonra bu tasdiknameler iki buçuk ay mümkün olur ise bir an önce İstanbul'da mübadele edilecek.

6. Fransızlarla Ateşkes Antlaşması

Napolyon'un geri dönüşü sonrası Fransızlar Mısır'da daha fazla tutunamadı. Zira Osmanlı Devleti gerek Rusya gerekse İngiltere ile yapmış olduğu ittifaklar sonrası elini iyice güçlendirmişti. Serdar-ı Ekrem Yusuf Paşa'nın emirindeki birliklerle bu bölgeye intikal etmesi sonrası General Kleber bir mektup yollayarak Fransa hükümetinin Osmanlı Devleti ile sulh yapmak istediğini ve bunun için Mısır'ı tahliye etmeye razı olduğunu bildirdi (BOA. CH.37/1803). Taraflar arasında yapılan bir dizi görüşme sonrası ortak bir mutabakat sağlandı. Mısır meselesini tam sonlandırırken İngiliz hükümeti bunu kabul etmediğini açıkladı. Mısır'ı tahliye etmeye hazırlanan Fransız Komutanı Kleber bu haber üzerine yeniden harekete geçerek 20 Mart 1800 tarihinde yaklaşık altmış bin kişilik Osmanlı birliğini büyük bir bozguna uğrattı. Hatta bu galibiyet sonrası Kleber bir nevi Mısır'ı yeniden işgale kalkıştı. Ancak Osmanlı birliklerine karşı yaptığı bir mücadele esnasında 14 Haziran 1800 tarihinde savaş meydanında öldürüldü. Yerine geçen General Menou Fransız ordusunu yeniden düzene koymuşsa da daha fazla direnemeyerek Mısır'ın tahliyesi için ilgili taraflarla görüşmelere başlamak zorunda kaldı(Karal 1938: 127-128). Ancak bu görüşmelerin başında Fransız heyeti çok ağır şartlar ileri sürerek, her maddeyi bir pazarlık konusu yaparak, çıkarlarına uygun bir ateşkes antlaşmasının oluşmasını sağladılar. On dört gün süren müzakereler sonunda Fransa Mısır'ı tahliye etmeyi kabul ederek, bu tahliyenin şekli konusunda ileri sürdüğü şartları da ittifak kuvvetlerine kabul ettirmeyi başardı. 27 Haziran 1801 tarihinde imzalanan bu

tahliye şartnamesinin bazı maddeleri ise şunlardı (Orhan vd 1987: 103-104);

1. Fransızlar bu şartnamenin imzalanmasından on iki sonra Kahire'yi boşaltıp, Nil Nehri'nin batı tarafına yani Cize'ye çekilecek. Buradan da beş gün içinde nehrin batı yakasından kara yürüyüşü ile Reşit'e geçip, buradan gemilere bineceklerdi.

2. Fransız askerlerinin limanlara gidişi esnasında konaklayacağı yeri ve tarihlerini İngiltere ve Osmanlı Devleti belirleyecek.

3. Mısır halkından kim olursa olsun Fransız askerleri ile gitmek isterse izin verilecek. Bunların Mısırda kalan yakınlarına eziyet edilmeyecek. Ayrıca Fransızlara Mısır'dayken yakınlık gösterenlerin can ve mallarına karışılmayacak.

4. Fransız askerlerinden hasta olanların tedavisi Mısır'da devam edilecek. Ancak iyileştikten sonra Fransa'ya sevk edilecekler.

5. Bütün taraflar ellerindeki bütün esirleri serbest bırakacak.

6. Gemilere binen Fransız askerinin silah ve diğer eşyaları gemi kaptanlarına teslim edilecek. İndikleri limanlarda tekrar kendilerine iade edilecek.

7. Fransızlarla Yapılan Paris Barış Antlaşması

Fransızlar 27 Haziran 1801 tarihinde Mısır'dan çekilmeyi kabul etmiştir. Daha sonra Osmanlı Devleti ile Fransa arasında 25 Haziran 1802 tarihinde Paris Barış Antlaşması imzalanmıştır. On maddeden oluşan bu antlaşma ile Fransa işgal ettiği Mısır'dan tamamen feragat ediyordu. Bu antlaşmanın maddeleri ise (Muahedat Mecmuası 1294: 35-38; Erim 1953: 215-217);

1. Osmanlı Devleti ile Fransa arasında bundan sonra bütün düşmanlık sona erecek ve iki devlet arasında daimi bir barış ortamı tahsis edilecek.

2. a) İki devlet arasında bu savaştan önce yürürlükte olan Kapitülasyonların aynen geçerli olacak.

b) Osmanlı Devleti'nin diğer devletlere tanıdığı Karadeniz'de serbest ticaret yapma hakkından Fransız tüccarlarına da tanıyacak.

c) Osmanlı Devleti Karadeniz'de Fransız tüccarlarına karşı yapılacak olası korsan saldırıları için gerekli tedbirleri alacak.

d) Osmanlı Devleti'nin Fransız tüccarlarına tanıdığı haklar Fransız suları ve arazilerinde de Osmanlı tüccarlarına da tanınacak.

3. Osmanlı Devleti'nin Karadeniz sahillerinde Fransızlar tüccarlarının ticari işleri için Fransa memur veya konsolos tayin ederse bu savaştan önce bunlara diğer Osmanlı topraklarında tanınan haklar aynen geçerli olacak.

4. İngiltere ve Fransa arasında 1 Nisan 1801 tarihinde imzalanan Amiyen Antlaşmasında Osmanlı Devleti'ni ilgilendiren maddeler aynen kabul edilecek.

5. İki Devlet birbirlerinin toprak bütünlüğüne kefil olacak.

I. Pavel Dönemi Osmanlı- Rus Siyasi İlişkileri

6. Savaş sırasında iki ülke elçilerine ve halkına ait olup el konulan tüm eşyalar aynen iade edilecek veya bedelleri ödenecek.
7. İki devlet gümrük vergilerine dair yeni bir antlaşma yapıncaya kadar iki devlet arasındaki eski uygulamalar devam edecek.
8. Savaş esirleri bedelsiz olarak serbest bırakılacak.
9. İki devlet bundan sonra birbirlerini dost devlet olarak görecektir.
10. Bu antlaşmanın tasdiknameleri seksen gün içinde hatta mümkün olursa bir an önce Paris'te mübadele edilecek.

SONUÇ

1789 yılında patlak veren Fransız ihtilali, Fransa'daki mutlak monarşinin devrilişi, yerine cumhuriyetin kurulmasına neden olmuştu. Bu olay Avrupa ve Batı dünyası tarihinde bir dönüm noktası olduğu gibi bu dönemdeki Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki siyasi ilişkilerinin de seyrini de değiştirdi. Bu ihtilalin ilk başladığı yani 24 Temmuz 1789 tarihinde dahi savaş halinde olan (1787-1792 Osmanlı-Rus Savaşı) Osmanlı Devleti ve Rusya yaklaşık otuz beş yıl sürecek bir sükûnet ortamına girdiler. Hatta Fransız ihtilali sonrası Napolyon Bonapart'ın 1798 yılında başlattığı Akdeniz harekâtı bu iki devleti Napolyon'a karşı bir ittifak antlaşması imzalamalarına dahi neden olmuştur. Böylece tarihte ilk defa Osmanlı Devleti ve Rusya bir ittifak antlaşması yaptıkları gibi Rus donanması Boğazlardan ilk kez geçme imkânına sahip olmuştur.

Bu dönemde Rus tahtına çıkan Çar I. Pavel'in Osmanlı Devleti'ne karşı diğer Rus çar ve çariçelerinden farklı olarak izlediği politikada bunda önemli bir etkendi. Zira I. Pavel'e göre Rusya'nın Akdeniz'deki menfaat ve çıkarları için Osmanlı Devleti ile iyi ilişkiler kurulması gerekliydi. Bu dönemde Osmanlı sultanı olan III. Selim'de Rusya'ya karşı aynı politik çizgide hareket etmek daha doğrusu hareket etmek zorundaydı. Fransız ordularının bir Osmanlı toprağı olan ve oldukça önemli bir konuma sahip Mısır'ı 1798 yılında işgal etmesi Sultan III. Selim'e Rusya'ya yakınlaşmaktan başka bir seçenek bırakmamıştı. Bu dönemde iki devlet bu şekilde yakınlaşması ortak menfaatler notasında önemli sonuçların alınmasını neden olmuştur. Başta Osmanlı Devleti bu ittifakın bir sonucu olarak Mısır'ın Fransız işgalinden kurtarılmasında Rus gibi güçlü bir devleti yanına alarak bunu gerek İngiltere'nin gerekse Rusya'nın desteğı sayesinde 1801 yılında başarmıştır. Rus Çarı I. Pavel ise her ne kadar çok uzun süre Rus tahtında kalamamışsa da Akdeniz'de Rus menfaatlerine hizmet edecek bir Ada cumhuriyetinin kurulmasını sağladığı gibi bu dönemde İstanbul ve Çanakkale boğazlarını gerek ticari gerekse askeri açıdan çok iyi bir şekilde kullanmıştır.

KAYNAKÇA

1. Arşiv Malzemeleri

- BOA, *Mühimme Defteri*, No: 208.
BOA, *Hat-ı Hümayun*, DN: 269/15720-A.
BOA, *Hat-ı Hümayun*, DN: 165/6901.
BOA, *Hat-ı Hümayun*, DN: 266/15411.
BOA, *Hat-ı Hümayun*, DN: 1351/52808.
BOA, *Hat-ı Hümayun*, DN: 257/14753.
BOA, *Hat-ı Hümayun*, DN: 156/6519-A.
BOA, *Hat-ı Hümayun*, DN: 154/6483.
BOA, *Hat-ı Hümayun*, DN: 246/13842-A.
BOA, *Hat-ı Hümayun*, DN: 245/13138.
BOA, *Hat-ı Hümayun*, DN: 163/6788.
BOA, *Hat-ı Hümayun*, DN: 163/6777.
BOA, *Hat-ı Hümayun*, DN: 240/13477.
BOA, *Cevdet Hariciye*, DN: 15/741.
BOA, *Cevdet Hariciye*, DN: 182/9094.
BOA, *Cevdet Hariciye*, DN: 96/4779.
BOA, *Cevdet Hariciye*, DN: 37/1803.
BOA, *Cevdet Askeriye*, DN: 952/41380.

2. Kitap ve Makaleler

- ACAR Kezban (2004), *Başlangıçtan 1917 Bolşevik Devrimi'ne Kadar Rusya Tarihi*, İstanbul.
- AKÇURA Yusuf (1988), *Osmanlı Devletinin Dağılma Devri (XVIII. ve XIX. Asırlarda)*, Ankara.
- AKSAN Virginia H. (2007), *Ottoman Wars 1700-1870: An Empire Besieged*, London.
- ARMAOĞLU Fahir (2003), *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)*, Ankara.
- DANIŞMEND İsmail Hami,(1955), *İzahlı Osman Tarihi Kronoloji*, Cilt: 4, İstanbul.
- EREN A. Cevat (1964), *Selim III.'ün Biyografisi*, İstanbul.
- ERİM Nihat (1953), *Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri*, Ankara.
- GÜRSEL Haluk F. (1968), *Tarih Boyunca Türk-Rus İlişkileri Tarihi*, İstanbul.
- KURAT A. Nimet (1990), *Türkiye ve Rusya*, Ankara.
- , (1999), *Rusya Tarihi*, Ankara.

I. Pavel Dönemi Osmanlı- Rus Siyasi İlişkileri

KARAL E. Ziya (1938), *Fransa-Mısır ve Osmanlı İmparatorluğu (1797-1802)*, İstanbul.

-----, (1999), *Osmanlı Tarihi, (Nizam-ı Cedid ve Tanzimat Fermanı 1789-1856)*, C. V, Ankara.

Muahedat Mecmuası, Cilt: I, İstanbul, 1294.

ORHAN NAFİZ-Nuri TAŞDELEN (1987), *Osmanlı Devri 1798-1802 Osmanlı Fransız Harbi (Napolyon'un Mısır Seferi)*, C.III/5, Ankara.

SHAW Stanford J.,(2004), *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, I, (çev. Mehmet Harmancı) İstanbul.

-----, (2008), *Eski ve Yeni Arasında Sultan III. Selim Yönetiminde Osmanlı İmparatorluğu*, (çev. Hür Güldü), İstanbul.

SOYSAL İsmail (1999), *Fransız İhtilâli ve Türk-Fransız Diplomasi Münasebetleri (1789-1802)*, Ankara.

ŞİROKORAD A. B., (2009), *Rusların Gözünden 240 Yıl Kıran Kırana Osmanlı-Rus Savaşları, (Kırım-Balkanlar 93 Harbi ve Sarıkamış)*, (çev. Ahsen Batur), İstanbul.

UZUNÇARŞILIOĞLU İ. Hakkı (1937), "Arşiv Vesikalarına Göre Yedi Ada Cumhuriyeti", *BELLE TEN*, Ankara, 1/3-4, s. 627-639.

VERNADSKY George (2009), *Rusya Tarihi*, İstanbul.